

Korte Mededelingen

Halsbandparkieten vernielen oogsten op Hawaïaans eiland

Zwermen Halsbandparkieten vernielen de fruitoogsten van Kauai, een onderdeel van de Hawaï-eilandengroep. Deze groene exoten bedreigen er ook het beschermde regenwoud. Een onwaarschijnlijk verband van lokale planters en wereldconcerns als Syngenta, Dow Chemical en Monsanto probeert de opmars van de exoot op het kleine eilandje te stoppen.

Als 'een groene wolk,' zegt Roland Goo, 'vliegen de parkieten hoog door de lucht.' Wanneer ze rijpe oogsten zien storten ze zich massaal op de rambutans of lychees. Goo neemt het jachtgeweer ter hand en schiet honderden vogels per jaar, niet om ze uit te roeien maar in de hoop dat ze leren dat zijn plantages onveilig zijn. De afgelopen jaren hebben de zwermen tot dertig procent van de longan-, rambutan- en broodvruchtoogsten vernietigd. Niet alleen bij Goo. Heel het eiland zucht onder de terreur van de groene vogels.

De Halsbandparkiet komt van nature voor in Midden-Afrika en Zuid-Azië en kwam in de jaren zestig van de vorige eeuw als gewaardeerde kooivogel naar het Hawaïaanse eiland. Dus net als bij ons, want de vogel is inmiddels ook hier in de stad en op het platteland al een bekende geworden. Er zijn al zo'n 35 landen waar, net als bij ons, 'per ongeluk' een aantal paartjes ontsnapten. Op Kauai vermengden de nakomelingen zich later met andere stellen die door de orkaan Iwa in 1982 uit hun kooien werden bevrijd. Rond het jaar 2000 vlogen er op het eiland zo'n duizend krijgsende groene vruchteneters rond. Tegenwoordig zijn het er zo'n vijfduizend. Op het kleine Kauai is de populatiedruk zelfs veertig procent groter dan in Israël, waar vijftigduizend Halsbandparkieten jaarlijks de halve amandelooft heten aan te vreten. Omdat de vogels tot zo'n dertig jaar oud kunnen worden, verwachten lokale natuurbeheerders een verdubbeling van de populatie in de komende vijf jaar.

De Halsbandparkiet staat bekend om zijn 'spilzucht' omdat hij de neiging heeft om een paar hapjes uit iedere vrucht te nemen om

Halsbandparkieten zwerven tegenwoordig ook rond in delen van Nederland. Het areaal wordt stap voor stap groter. Tot nu toe is het doordringende gekrijs van deze vogels nog voornamelijk in de Randstad te horen, vooral in en rond grote steden zoals 's-Gravenhage en Amsterdam, maar op termijn zal deze exoot ook elders wel verspreid over het land gaan opduiken.
Foto: Wiel Arets.

dan naar de volgende te gaan. Als het dier op Kauai wordt verjaagd van de fruitgaarden, bestaat de vrees dat de groene exoot binnenkort zijn activiteiten naar het beschermde regenwoud zal uitspreiden en daar het ecosysteem zal verstoren.

Grote concerns als Monsanto, Dow en Syngenta hebben proefvelden en -plantages op Kauai. Ook zij hebben last van de parkiet die de oogsten van hun proefvelden verniet. Daarom heeft zich een onwaarschijnlijk verbond gevormd tussen deze 'multinationale indringers' en de veel kleinere lokale fruitteilers van het eiland om samen bij de overheid te lobbyen om een oplossing. De staat Hawaï heeft \$75.000 vrijgemaakt voor onderzoek naar bestrijding van de parkiet. De tegenstanders vinden dat niet genoeg. Zij wijzen op de Seychellen, waar afschot de exoten heeft uitgeroeid. Maar dierenactivisten in Hawaï willen daar niet aan. Zo'n maatregel zou wreed en ongepast zijn tegen de gevleugelde indringer. Zie ook: https://modernfarmer.com/2018/01/invasive-rose-ringed-parakeets-threatening-every-crop-on-hawaii-an-island-kauai/?mc_cid=0552526b6c&mc_eid=b7c3983238.

Bron: <https://www.foodlog.nl/artikel/halsbandparkieten-vernielen-oogsten-hawaiaans-eiland/>

Noord-Holland aan de slag met actieplan weidevogels

De weidevogelpopulatie neemt ook in Noord-Holland al decennialang af. Om dat te stoppen heeft de provincie een tien-stappenplan opgesteld: het actieplan weidevogels. In sommige gevallen zijn al acties uitgevoerd. Deze lopen uiteen van het afronden van het Natuurnetwerk Nederland tot het mogelijk maken van kennisdeling tussen experts en het beheer van natuurlijke vijanden van de weidevogels. Gedeputeerde Esther Rommel (Natuur en Landschap): 'Weidevogels horen bij Noord-Holland, maar hebben het moeilijk. Met dit actieplan vol concrete acties zetten we alles op alles om ze voor Noord-Holland te behouden. Samen met de vele vrijwilligers, boeren en terreinbeheerders.'

Vernatting en kruidenrijk gras

Weidevogels leven in natte gebieden en zoeken naar voedsel en broeden in kruidenrijk gras. Vernatting van graslanden helpt de populatie en is belangrijk voor andere uitdagingen waarvoor we staan zoals bodemdaling en de aanpassingen die we moeten doen vanwege klimaatverandering.

De provincie stimuleert het maken van zogeheten plasdras-plekken, waarbij water uit de sloot op het weiland wordt gepompt waar-

door deze onder water komt te staan. In deze gebieden ontstaan echter soms ook problemen met fosfaat dat in het water terecht komt. Uit onderzoek dat samen met waterschappen en agrarische collectieven is uitgevoerd, zijn aanbevelingen voortgekomen om de bodem- en waterkwaliteit te behouden.

Agrariërs en particuliere natuurbeheerders spelen een belangrijke rol bij het in stand houden van de huidige aantallen weidevogels. Er is onder hen grote bereidheid om de beste omstandigheden voor deze vogels te creëren, alleen ontbreekt het bij hen soms aan concrete handvatten. Daarom wil de provincie inzetten op meer kennisdeling. Bijvoorbeeld kennisdeling over predatiebeheer. Vogelbescherming Nederland is in samenwerking met partners een langdurig onderzoek gestart naar predatiebeheer. De provincie draagt financieel bij aan dit onderzoek. De nieuwe inzichten die dit onderzoek opleveren worden gedeeld met Agrariërs en natuurbeheerders.

Voor meer informatie over de tien acties kunt u kijken op de website van de provincie: (<https://www.noord-holland.nl/Onderwerpen/Natuur/Natuurbeheer>).

Bron: Persbericht Provincie Noord-Holland.

RAK

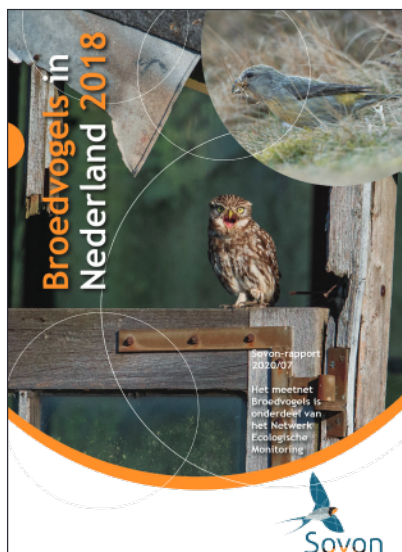
Broedvogels in Nederland

Met de regelmaat van de klok publiceert Sovon de resultaten van de uitgevoerde onderzoeksprogramma's. Medewerkers en organisaties die daaraan hebben meegewerkt of opdracht hebben gegeven, krijgen de gedrukte rapporten toegestuurd. Onlangs is het rapport Broedvogels in Nederland in 2018 verschenen. Dit is gecompileerd in het kader van het Meetnet Broedvogels dat onderdeel is van het Netwerk Ecologische Monitoring, een samenwerkingsverband van overheden die verantwoordelijk zijn voor de natuur. De opdrachtgever voor dit onderzoek is het Ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit en Rijkswaterstaat (Zoete Rijkswateren). De gedelegeerde opdrachtgever voor de hierboven genoemde organisaties was Wageningen Environmental Research, onderdeel van Wageningen University & Research. Het onderzoek wordt uitgevoerd door Sovon Vogelonderzoek Nederland, in samenwerking met onder meer het Centraal Bureau voor de Statistiek, de provincies en Rijkswaterstaat. 2018 was het zestiende achtereenvolgende onderzoeksjaar.

Grutto.

Tekening: Dick Poppe.

Het rapport bevat een schat aan gegevens, die van belang zijn om de ontwikkelingen te kunnen volgen in de populaties van broedvogels. Een willekeurige greep uit de inhoud. Opmerkelijk waren broedgevallen van bijvoorbeeld Visarend en Grauwe Fitis en gemengde broedgevallen, zoals die van de Roodkopklauwier. Tot de zeldzame broedvogels en oprukkende soorten behoorden bijvoorbeeld de Zeearend (nu veertien paar) en de Rode Wouw met eenzelfde aantal paren. Van drie soorten, waaronder de Cetti's Zanger, was het aantal broedparen nog nimmer zo groot. Aanhoudende achteruitgang was er nog

steeds, onder andere bij de Kemphaan en Blauwe Kiekendief, waarvan het aantal paren minimaal is. Ook de stand van soorten, zoals de Zomertortel, baart zorgen.

Bij de soortbesprekingen worden de ontwikkelingen beschreven die zich voordeden in de populaties. Grafieken van de landelijke indexen vanaf 1980 maken dit inzichtelijk. Zo is er nog veel meer interessante kost te vinden in deze publicatie.

Voor geïnteresseerden is het rapport als PDF-bestand beschikbaar en te downloaden via: <https://www.sovon.nl/nl/publicaties/broedvogels-nederland-2018>.

Het zal duidelijk zijn dat de verkregen informatie niet zomaar aan is komen waaien. Meedoen aan dit onderzoek? Stuur dan een e-mail naar: broedvogels@sovon.nl. Doen!

DAJ

Proef injecteren Vertimec in eiken verboden

Met succes heeft De Vlinderstichting een bezwaar ingediend tegen de ontheffing die was verleend om het middel Vertimec te injecteren in eiken. Vertimec heeft als de werkzame stof Abamectine. Dit middel blijft ten minste zes maanden aanwezig in de eik en doodt al die tijd alle dieren die van het blad eten of met het stuifmeel in aanraking komen. Dat feit dat is op zich al erg genoeg, maar daardoor komt ook minder voedsel beschikbaar voor andere dieren, bijvoorbeeld voor vogels.

Op 15 april heeft het College voor de toelating van gewasbeschermingsmiddelen en

Bestrijding van de Eikenprocessierups *Thaumetopoea processionea* is onvermijdelijk, maar de maatregelen mogen niet zo ver gaan dat de hele biodiversiteit daardoor wordt aangetast.
Foto: Sarefo (Wikimedia Commons).

biociden (Ctgb) besloten om die ontheffing in te trekken. Omdat het middel nu als een gewasbeschermingsmiddel werd gezien werd er breder gekeken naar de effecten op het milieu. Het insecticide Vertimec wordt rechtstreeks in de sapstroom gebracht. Zo komt het middel in het blad terecht, waar het zeker enkele maanden giftig blijft. Alle beestjes die van dit blad eten, gaan hieraan dood. Ook kan het in het stuifmeel terechtkomen, waaraan ook de bestuivers, zoals vlinders en bijen, doodgaan.

Biodiversiteit

Onze inheemse eik is een boomsoort met een gigantisch hoge biodiversiteit. Er leven alleen al meer dan honderd soorten nachtvlinders van. De rupsen daarvan zijn een zeer belangrijke voedselbron voor onder andere een grote groep vogels, zoals mezen. Wanneer eiken bloeien, worden ze voor het stuifmeel bezocht door verschillende soorten bijen. De eik is dus een heel waardevolle boomsoort voor de biodiversiteit.

Natuurlijke bestrijding

De eikenprocessierups kan problematisch zijn, maar de bestrijding ervan mag niet zover gaan dat de hele biodiversiteit in eiken wordt aangetast. Het heeft meer zin om de natuurlijke vijanden van de eikenprocessierups te stimuleren. Daarmee zullen we de soort niet kwijtraken, maar daardoor kan het voorkomen als plaag wel worden verminderd. Ecologisch beheer van bijvoorbeeld bermen, het ophangen van nestkastjes, het weghalen van tegels uit tuinen en deze vervangen door inheemse planten, helpen de natuurlijke vijan-

den van de eikenprocessierups en bevorderen de soortenrijkdom in de natuur.

Bron: *Vlinderstichting*, 16 april 2020.

CdV

Natuur in Nederland

Het Living Planet Report van het Wereld Natuurfonds Nederland, dat op 6 februari 2020 verschenen is, kreeg landelijk veel aandacht. Het rapport legt de vinger op de stand van zaken in ons land: Wat is er veranderd tussen 1990 en 2015? In dit artikel zetten we met name de gegevens over de vogelwereld op een rijtje, deels in combinatie met algemene natuurbeleidsfactoren. Het rapport besteedt echter ook volop aandacht aan ontwikkelingen bij zoogdieren (de Otter is terug, de Das doet het goed, maar de Bunzing kwijnt), reptielen, vissen, amfibieën (een exotische schimmel decimeerde de aantallen van de Vuursalamander) en insecten.

Living Planet Index

Het rapport begint aldus: Mede dankzij duizenden actieve vrijwilligers die hun waarnemingen in het veld systematisch vastleggen, beschikt Nederland over een verbluffende hoeveelheid natuurgegevens van uitstekende kwaliteit. Voor het eerst hebben een aantal gespecialiseerde soortenorganisaties en enkele gevestigde kenniscentra de handen ineengeslagen om de gegevens te verwerken tot een samenhangend geheel. Het resultaat is het meest genuanceerde, rijke inzicht in de staat van de Nederlandse natuur dat we tot nu toe hadden: De Nederlandse Living Planet Index.

Veel soorten die vroeger algemeen waren, zijn zeldzaam geworden. Dat geldt ook voor de **Gauwe Klauwier**.
Foto: Andrew George.

Verarming

De terugblik naar de periode van vóór 1990 logenstrafte de bewering van sommige politici dat de natuur recentelijk ‘alleen maar vooruitgang vertoont’. Al in 1990 was de natuur zoveel malen armer dan rond 1900. Veel natuur is inmiddels verdwenen. Veel vogels die vroeger algemeen waren, zijn zeldzaam geworden of verdwenen: Duinpieper, Grauwe Gors, Grauwe Klauwier, Griel, Kemphaan, Klapekster, Korhoen, Ortolaan, Paapje, Patrijs, Tapuit en Veldleeuwerik. Doel van dit rapport is om juist de politiek te stimuleren om de kwaliteit van de natuur beter te dienen door middel van goed nageleefde beheersplannen en wetgeving. Het rapport geeft een goed beeld van de maatregelen die we moeten nemen.

Beleid

Volgens de Vogelrichtlijn zijn alle inheemse Europese vogelsoorten (zowel broedvogels als overwinteraars) beschermd. Uit het laatste onderzoek van de Europese Commissie blijkt dat op Europees niveau meer dan een derde van de vogelsoorten onder druk staat. Nederland doet het minder slecht dan andere landen, maar ook hier gaat ruim 30 procent van de soorten broedvogels achteruit. Door de Vogelrichtlijn (1979) kregen steeds meer natuurgebieden een Europese bescherming, een ontwikkeling die met de komst van de Habitatrichtlijn (1992) verder werd versterkt. Bovendien werd in 1990 in Nederland de Ecologische Hoofdstructuur (EHS) als beleidsdoel geformuleerd. Zo werd de natuur beter beschermd. Dit alles had resultaat: de populaties van diersoorten zijn de laatste decennia gemiddeld genomen stabiel gebleven in bossen en licht gegroeid in zoet water en moerassen en in de open Noordzee. Het herstel is echter nog pril en kwetsbaar. Bovendien gaat het nog niet overal de goede kant op. In open natuurgebieden (heide, open duin en zeer extensief beheerd grasland), agrarisch landschap en bebouwde kom gaan populaties van diersoorten gemiddeld genomen nog steeds achteruit.

Staat van de natuur in Nederland

Na een forse afname laten populaties Nederlandse diersoorten sinds 1990 een licht herstel zien. Zij zijn tussen 1990 en 2013 gemiddeld genomen met ongeveer vijftien procent gegroeid. Dat blijkt uit de Living Planet Index voor Nederland. Wereldwijd neemt

de omvang van dierpopulaties gemiddeld af, maar in rijke inkomenslanden stijgt de index licht. Het beeld voor Nederland komt daarmee overeen. De Nederlandse toename volgt op een groot verlies aan natuur vóór 1990. Dierpopulaties van zoet water en moerassen gingen sinds 1990 met gemiddeld veertig procent vooruit. De diersoorten profiteren van verbeterde milieukwaliteit, aanleg van natuurvriendelijke oevers en vispassages, herstel van moerassen, toename moerasareaal en natuurontwikkeling langs de grote rivieren.

Kansen voor natuur

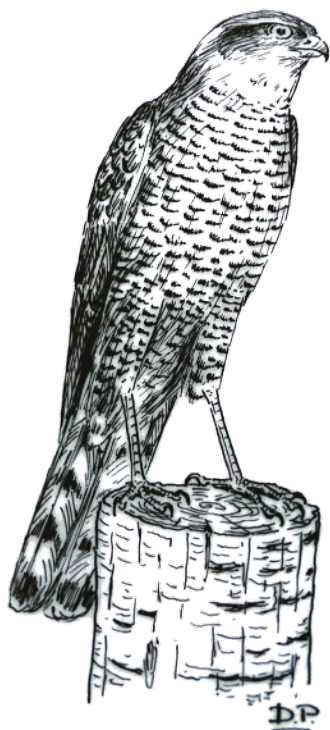
Het huidige landbouwbeleid is naar verhouding onvoldoende om de schadelijke effecten van de landbouw op de natuur in het agrarisch landschap en in open natuurgebieden weg te nemen. Die natuur krijgt alleen een kans om zich te herstellen als we fundamentele keuzes voor duurzame landbouw maken. In steden en dorpen kunnen gemeenten, stadsecologen, bedrijven en burgers met creativiteit veel meer kansen voor natuur scheppen. Verdere natuurwinst, ook in watergebieden (zoet en zout) is slechts mogelijk als de focus weer naar de ecologische kwaliteit wordt verlegd. Als oorzaken van de (naar schatting zestig procent) vermindering van de Nederlandse natuur sinds 1900 noemt het rapport: verlies van habitat, versnippering, verdroging, vermesting, verzuring, bestrijdingsmiddelen, overexploitatie van de zee, exoten en klimaatverandering.

Bos

Algemene bosvogels profiteren van de nieuwe bossen, hollenbroeders doen het goed in de oudere bossen. Roofvogels, met name Buizerd, Havik en Sperwer, doen het goed in bossen in laag Nederland. In bossen op hoge zandgronden doen ze het juist slecht, omdat ze daar weinig voedsel vinden van goede kwaliteit. Enkele vogelsoorten van naaldbos (Kuifmees, Zwarte Mees) gaan achteruit, mogelijk door omvorming van naaldbos naar loofbos.

Niet-agrarisch open terrein

In heide, open duinen en niet-agrarische graslanden gaan zowel vogels als vlinders achteruit. Aan open natuurterrein gebonden vogels als Tapuit en Wulp nemen sterk af, terwijl struikvogels als Grasmus en Nachtegaal wat toenemen. In het agrarisch landschap daalde de omvang van populaties van dier-

Roofvogels zoals de Sperwer doen het goed in bossen in laag Nederland.
Tekening: Dick Poppe.

soorten tussen 1990 en 2013 gemiddeld sterk met veertig procent. Agrarisch landschap maakt momenteel zeventig procent uit van het Nederlandse landoppervlak, dus deze achteruitgang telt flink aan. Zowel dagvlinders als broedvogels zijn als groep achteruitgegaan. De weidevogels zijn onder vogels de meest bekende slachtoffers van intensivering, maar ook andere boerenlandvogels gaan achteruit. De populaties van insectenetende vogels doen het slecht in landbouwgebieden waar de concentratie van het insecticide imidacloprid (een neonicotinoïde) in het water hoog is. De meest waarschijnlijke verklaring is dat de vogels onvoldoende voedsel vinden, omdat de insecten verdwijnen. Waar de hoeveelheid imidacloprid in het oppervlaktewater boven de twintig nanogram per liter komt (deze waarde wordt op veel plekken in Nederland -ver- overschreden), nemen de vogels in aantal af en naarmate de hoeveelheid hoger is, is de afname groter. De teruggang van vijftien

onderzochte vogelsoorten was gemiddeld 3,5 procent per jaar in gebieden met een hogere concentratie dan twintig nanogram.

Agrarisch landschap

De vogelstand in het agrarisch landschap is sinds 1960 gekelderde; ruwweg een derde van de toenmalige populaties is nog over. Dat geldt niet alleen voor de graslanden, waar de aantallen van de belangrijkste weidevogels, dat wil zeggen Kievit, Scholekster, Grutto en Tureluur, meer dan gehalveerd zijn. Ook akkervogels, zoals Veldleeuwrik en Patrijs, moesten een veer laten, net als soorten van het kleinschalig cultuurlandschap, zoals bijvoorbeeld de Zomertortel. In aantallen uitgedrukt gaat het om een verlies van drie tot zes miljoen broedparen sinds 1960. Vergroting van het areaal kruidenrijk grasland met een hoog waterpeil kan de situatie verbeteren.

Bebouwde kom

Bijna vijftien procent van het Nederlandse landoppervlak is bebouwde kom. De natuur in steden en dorpen ging erop achteruit, blijkt uit de gemiddelde afname van soorten broedvogels en dagvlinders: tussen 1990 en 2013 zijn de populaties met dertig procent afgenomen. De meeste huizenbroeders en parkvogels, zoals Huismus en Spreeuw, gaan in aantal achteruit. Maar de stad biedt ook kansen: watervogels en holenbroeders doen het er bijna allemaal goed.

Het zoete water

De ontwikkeling in het zoete water is de afgelopen decennia beter geweest dan die op het land. De broedvogels van moerassen namen gestaag toe. Schaalvergroting in de landbouw en ruilverkaveling in de jaren zestig en zeventig van de vorige eeuw zijn voor veel diersoorten ongunstig geweest. Daar staat tegenover dat de waterkwaliteit is verbeterd. Vogels, zoals Krooneend en Purperreiger, profiteren daarvan. Maar voor sommige soorten, namelijk Purperreiger, Sprinkhaanzanger, Rietzanger, Snor en Kleine Karekiet, ligt de oorzaak van de positieve trend deels buiten Nederland. Zij overwinteren in Afrika en daar was de situatie de laatste jaren gunstig. Omdat het water helderder werd, konden kranswieren zich herstellen. Met de planten verschenen er ook weer planteneters, vooral Knobbelzwaan en Meerkoet. Ten slotte kwamen vanaf halverwege jaren negentig ook de Driehoeksmosselen weer terug, waar Tafeleend en Kuifeend van profiteren.

Exoten

Maar de laatste decennia is het aantal exoten (vooral in het water) gestaag gegroeid. Onder exoten verstaan we soorten die na 1500 door menselijk toedoen in Nederland terecht zijn gekomen. Inheemse soorten kunnen achteruitgaan of zelfs verdwijnen doordat een exotische soort ze op zijn menu heeft staan, hun voedselbron gebruikt of hun leefgebied aantast.

Zeevogels

Van vijftien vogelsoorten komt meer dan een derde van de Noordwest-Europese populatie naar Nederland, waaronder Rosse Grutto, Rotgans en Zilverplevier. Bij een integrale wadvogeltelling in januari 2014 werden langs de kust, waarbij de Wadden en de Delta zijn inbegrepen, ruim 17 miljoen watervogels geteld, twee miljoen minder dan tijdens tellingen rond 2000. In de Nederlandse Waddenzee nemen schelpdiereters, dat wil zeggen Scholekster, Kanoet, Eider en Zilvermeeuw, sinds begin jaren negentig van de vorige eeuw af. Maar wormeneters nemen toe: Kluut, Bontbekplevier, Zilverplevier, Drieteenstrandloper, Bonte Strandloper en Rosse Grutto. Oorzaak is de overbevissing van mosselen en Kokkels.

Toekomstvisie

De landelijke en plaatselijke overheden zijn aan zet. Het rapport werkt een aantal richtlijnen voor de toekomst uit. Kijkend naar de toekomst, vormt de volgende conclusie een samenvatting van wat het rapport verder als aanbevelingen weergeeft: Een actief en resultaatgericht (overheids)beleid zal als aanjager (moeten) werken voor de vele 'groene' initiatieven van burgers, natuurorganisaties en bedrijven.

Bron: Living Planet Report - Natuur in Nederland 2015 (<https://www.sovon.nl/sites/default/files/doc/Rapporten/LPR-Natuur-in-Nederland-2015.pdf>)

CdV

LITERATUUR:

Oerlemans, N. & W. van Strien et al. (red.) (2015): Living Planet Report. Natuur in Nederland. Wereld Natuur Fonds, Zeist.

Laat de Kemphaan ons land links liggen?

Ruim een eeuw geleden waren Kemphanen in West-Europa zo algemeen dat ze tijdens de trek in ons land nog op grote schaal werden gevangen. Tegenwoordig is de situatie totaal anders. Het jaarlijkse aantal broedparen haalt amper de vijftien en het aantal doortrekkers is dramatisch afgenomen.

Verschuiving

De Kemphaan heeft een grote verspreiding met de broedgebieden in Noord- en Oost-Europa en een belangrijke concentratie in Rusland. De soort neemt in het westelijk broedgebied af, maar neemt verder oostelijk juist toe. De overwinteringsgebieden van vooral de vrouwtjes liggen in Senegal en Mali. De duidelijk grotere mannetjes overwinteren noordelijker. Het aantal pleisterende Kemphanen bij ons is sinds de jaren negentig met meer dan driekwart afgenomen. Dit komt door de oostelijke verlegging van de trekbaan en waarschijnlijk ook door een verslechterd voedselaanbod in de weidegebieden.

Op doortrek bij ons

In het voorjaar worden doorgaans in april de hoogste aantallen gezien. In april 2019 staan eigenlijk alleen Friese gebieden in de top met hoogste aantallen, met Ezumakeeg op kop met 570 Kemphanen. Andere Friese gebieden zoals Witte & Zwarte Brekken, Oudhof (350), Augustinusga-Harkema (230), De Lits, Rietveld (220) en Boezemlanden Groote Brekken (200). Op afstand volgen de andere provincies. Friesland is dus veruit de belangrijkste provincie voor de Kemphaan in Nederland met hotspots in Zuidwest- en Midden-Friesland, ook op de slaappleatsen.

Bron: Nieuwsbrief Watervogeltellingen in Nederland Sovon Nieuwsbrief, seizoen 2019-'20, nummer 8, april 2020.

CdV

De Kwartel is vogel van 2020 in Spanje en Portugal

Voor het eerst hielden de vogelbeschermingsorganisaties in Spanje en Portugal een verkiezingsactie om een nationale 'vogel van het jaar' te bepalen. In beide landen is dat de Kwartel geworden. Die versloeg daarmee de Grauwe Kiekendief en de Iberische Klapekster.

De Kwartel is nog ruimschoots broedend aanwezig in Portugal, maar een terugval van dertig procent sinds 2010 baart zorgen. In Spanje gaat het zelfs om een afname met zeventig procent in de laatste twintig jaar! De beide vogelbeschermingsorganisaties, de Sociedade Portuguesa para o Estudo das Aves (SPEA) en de Sociedad Española de Ornitología (SEO/BirdLife), geven de schuld daarvan aan landschappelijke verandering ten gevolge van de toegenomen intensivering in de landbouw, waar alle vogels van

De Kwartel is de 'Vogel van het jaar 2020' op het hele Iberisch Schiereiland.
Foto: Otto Plantema.

cultuurland (inclusief Kleine Trap en Grauwe Kiekendief) onder te lijden hebben. Daarnaast speelt, zoals ook op veel andere plaatsen, het negatieve effect van het gebruik van chemische (bestrijdings)middelen, jacht en klimaatverandering. Ook is de introductie van de Japanse Kwartel er de oorzaak van dat door hybridisering de zuiverheid van de Kwartelpopulatie in het gedrang komt. Deze soort, die in zijn oorspronkelijke gebied met uitsterven bedreigd wordt, is ingevoerd voor de jacht. Voor de Kwartel is juist het Iberisch Schiereiland de belangrijkste 'thuisbasis' in West-Europa. Een woordvoerder zegt: 'Als we het tij niet weten te keren, zal het over enkele jaren bijzonder moeilijk worden om nog een Kwartel in onze landen te zien te krijgen. En dat niet vanwege hun verborgen leefwijze en schutkleur, maar omdat ze er niet meer zijn.'

Bronnen: BirdGuides, 7 februari 2020 en Portugal Resident, 29 januari 2020 (zie: <https://www.portugal-resident.com/common-quail-named-bird-of-the-year-2020-in-portugal-and-spain/>).

CdV

Eider steeds verder in de knel

Integrale tellingen tonen aan dat de populatie Eiders steeds verder slinkt. Van de circa 10.000 'paren' in 1998 waren er dertig jaar later nog 3300-3400 over. In het Waddengebied ging het er in 2018 om ongeveer 3050, meest nog op De Boschplaat (960) (gem. Terschelling). In het Deltagebied ging het om nog maar een bescheiden aantal. Niet alleen het voedselaanbod in de broedtijd, maar ook

daarbuiten, schiet tekort. Het vrouwtje, dat tijdens het broeden 28 dagen niet eet, moet vóór het broeden begint voldoende kunnen opvetten. De verslechterde voedselsituatie op de mosselbanken in de Waddenzee na 2000 wordt gezien als de hoofdoorzaak van de achteruitgang, ondanks de licht verbeterde situatie van deze schelpenbanken in de laatste jaren. Voor het in stand houden van de populatie is een broedsucces van 0,4 tot 1 jong per jaar nodig. Vooral sinds 2011 is het aantal jongen dat groot genoeg wordt om de winter te kunnen overleven, te laag. De Eider verkeert in zwaar weer.

Bron: Broedvogels in Nederland 2018, Sovon-rapport 2020-07.

CdV

Falend vergroeningsbeleid Europa

Uit onderzoek van de Volkskrant en wetenschappers van Wageningen Universiteit blijkt dat, ondanks bijna twee miljard euro subsidie in de afgelopen zes jaar, de plannen om de landbouw in de Europese Unie te vergroenen hebben gefaald. Het aantal boerenlandvogels is drastisch gedaald en driekwart van de insecten is verdwenen.

Vage criteria

Doordat lidstaten de eisen afzwakken en de doelen oncontroleerbaar blijken, hoeven de boeren nauwelijks iets extra te doen om de premies te incasseren. De criteria zijn onvoldoende omschreven. De grotere landbouwbedrijven (vooral in de veeteeltsector) strijken de meeste gelden op, terwijl juist de kleine,

Ondanks het Europese vergroeningsbeleid gaan de meeste weidevogels achteruit. Ook de Tureluur heeft het moeilijk, al ging hij in Flevoland vooruit. Daar maakt deze soort echter maar een klein deel van de vogelpopulatie uit.
Foto: H. Fiolet.

groene boeren er het nakijken hebben. In Friesland, de provincie die de meeste 'groene subsidie' kreeg, is de stand van Grutto's, Scholeksters, Kieviten, Tureluurs en Patrijzen alleen maar afgenomen. De nieuwe Europese Commissie streeft naar hogere klimaatdoelen. Volgens de onderzoekers zijn ook die veel te vaag omschreven om effectief te kunnen zijn.

Provinciale resultaten

Wat opvalt is dat de subsidies nauwelijks terecht kwamen bij akkerbouwers en tuin-derijen. De grotere veeboeren kregen het leeuwendeel van de gelden. En dat terwijl juist de kleinschalige akker- veeteelt- en tuinbouwgronden de beste kansen op herstel van de vogelstand bieden. Een overzicht per provincie levert weinig reden tot tevredenheid op: in de drie provincies die de meeste subsidie opstrekten, zijn de meest kenmerkende plattelandsoorten fors in aantal verminderd (Tabel 1). Over twaalf provincies verspreid zien we slechts tweemaal een positief effect bij de meest in het oog springende veranderingen.

Bron: de Volkskrant, 19 februari 2020.

De Geelgors in Duitsland

In ons land zijn grootse projecten opgestart om de akkervogels, waaronder de Patrijs en Geelgors, te ondersteunen. Ook in Duitsland speelt dat, zie het op kleinere schaal. Zo is er daar een speciaal op de 'Goldammer', de Geelgors gerichte actie gestart.

Voorkomen

In de regio Gütersloh (ten oosten van Münster, Noordrijn-Westfalen) is de Geelgors een wijd verbreid voorkomende vogelsoort. Ten gevolge van de intensivering van de landbouw neemt het broedbestand echter gestaag af. Zozeer zelfs dat de Geelgors in het 'voorportaal' van de Duitse Rode Lijst (vergelijkbaar met bij ons de Oranje Lijst) geplaatst is. In 2015 is daarom het 'Biostation' van Gütersloh een gericht beschermingsproject gestart. Dat begon met het vaststellen van het aantal (nog) aanwezige broedparen in de Kreis Gütersloh. Daarbij werden in vier jaar tijd 143 broedparen geteld. Na niet meer dan 75 in 2015 nam dat aantal verder af.

Karakteristieke akkervogel

'Wie, wie, wie, wie hab 'ich dich lieb', zo klinkt voor de Duitse bevolking het liedje van de Geelgors, die vanwege zijn vertrouwelijke aanwezigheid in de koude maanden de bijnaam Winterlerche ('winterleeuwerik') draagt. Doordat deze soort stedelijke bebouwing mijdt, komt hij in bijvoorbeeld het

Provincie	Subsidie (10 ⁶ €)	Meest opvallend resultaat
Friesland	13,8	Kievit -20%
Gelderland	8,2	Patrijs -50%
Zuid-Holland	6,3	Grutto -20%
Noord-Holland	6,2	Patrijs* +58%
Limburg	5,0	Patrijs -38%
Groningen	4,9	Veldleeuwerik -12%
Overijssel	4,0	Grutto -14%
Utrecht	3,9	Scholekster -15%
Noord-Brabant	2,8	Patrijs -38%
Drenthe	2,3	Veldleeuwerik -12%
Zeeland	1,5	Kievit -20%
Flevoland	0,4	Tureluur* +30%

* Deze positieve resultaten zijn op zich verheugend, maar in deze provincies maken de desbetreffende vogelsoorten maar in beperkte mate deel uit van de Nederlandse broedvogelpopulatie (Red.).

Tabel 1 - Overzicht (in volgorde van subsidiehoogte) met per provincie de meest opvallende resultaten.

CdV

Ruhrgebied niet voor. Hij voelt zich thuis in halfopen landbouwgebied met coulissen (veelal 'heggen' genoemd). Veldwegen met boombeplanting in de bermen, onkruidvelden, bosranden, (spoor)dijken en rustgebieden nodigen de Geelgors uit om zich als broedvogel te vestigen. Deze landschapselementen verdwijnen echter in hoog tempo.

Maatregelen

Doel van de actie is om het leefgebied voor deze gors in de directe omgeving van de steden Gütersloh en Harzewinkel te verbeteren door via aanplant een heggenlandschap te creëren. Ook worden kruidenrijke grasbermen aangelegd en er komen braakliggende, bloemrijke akkers. Het project draagt de ambitieuze naam 'Gold für Gütersloh – Schutzprojekt für die Goldammer' (goud voor de stad, beschermingsproject voor de Geelgors): de 'goudgors' is een onmisbaar stukje rijkdom voor de bewoners van de streek. De eerste aanplant voor een landschapsheg van 200 m lengte, 6 m breed, vond plaats in 2015. Het biologisch station zegt daarvan: zodra de door ons geplante inheemse bomen en struiken voldoende uitgegroeid zijn, zullen niet alleen vogels, maar ook soorten als de Egel en Haas, daarvan profiteren. Eenmaal in bloei, zullen ze samen met bloeiende bermstroken ook meer insecten lokken, wat veel insectenetters ten goede zal komen. Voor braaklegging en bloemweiden zijn 3,5 ha landbouwgrond verworven.

Voortzetting in de toekomst

Voor voortzetting is geld nodig. De plaatselijke Sparkasse zegt een jaarlijkse bijdrage van €5000,- toe. Een eenmalige Europese subsidie volstaat op termijn niet. Maar er zijn

al boeren bereid gevonden zich blijvend in te zetten, ondanks mogelijke inkomstenderving. Eén van hen zegt: 'Wij boeren hebben geleerd ook aan de toekomstige generaties te denken.' Speciaal voor hen zingt de 'Goldammer': *wie-wie-wie hab 'ich dich lieb...*
Bron: <https://biostationgt-bi.de>

CdV

Alarmerende dodelijke ziekte onder Pimpelmezen

In Duitsland (maar ook in Nederland, België en Engeland, red.) heerst een mysterieuze ziekte die dodelijk is voor Pimpelmezen. Naturschutzbund Deutschland (NABU) sloeg alarm nadat in maart en begin april 2020 in tal van tuinen dode of op sterven liggende Pimpelmezen werden gevonden. Het ging al gauw om 160 slachtoffers in vier weken. Dit verschijnsel werd vooral gemeld uit de omgeving van Leipzig. Het blijkt niet alleen om Pimpelmezen te gaan, maar ook om andere soorten, waaronder de Koolmees. Rond voederplaatsen en drinkschalen worden deze vogels versuft aangetroffen. Zij eten niet en lijken dorstig. Hun verenkleed oogt warrig, de ogen zijn half gesloten, kruinveren zijn uitgevallen; ze lijken ademhalingsproblemen te hebben en ze sterven kort nadat ze worden ontdekt. Doordat het verschijnsel in sommige tuinen meerdere vogels treft, lijkt het te gaan om een (tot nu toe mogelijk onbekende) zeer besmettelijke vogelziekte. De NABU heeft een oproep verspreid om het voeren van vogels te staken en drinkplaatsen te ontsmetten.

Vergelijkbare gevallen in andere landen

Na de publicatie in Duitsland kwamen ook berichten uit andere landen over deze verschijnselen. Ook in Nederland, waar het

In Noordrijn-Westfalen is de Geelgors nog een wijdverbreid voorkomende soort, maar hij neemt wel gestaag af. Een beschermingsproject moet deze ontwikkeling gaan stoppen.
Foto: H. Fiolet.

Nadat in Duitsland alarm geslagen was, bleek onder andere ook in Nederland een ziekte onder de Pimpelmezen te heersen. De besmettingskans blijkt groot te zijn bij voertafels. Daarom is het advies het voeren van vogels stop te zetten, in elk geval voor de rest van dit jaar.
Foto: Otte Zijlstra.

Dutch Wildlife Health Centre (DWHC) in Utrecht de rapportage coördineert. Behalve mezen zijn in ons land Roodborst, Heggenmus, Vink en Boomklever als slachtoffer gesignaleerd. Contact met de dode beestjes wordt ontraden, met oog op besmettingsgevaar. Er wordt zowel aan een vorm van salmonella als van *Trichomonos gallinae* (het geel) gedacht. Die laatste ziekte heeft sinds 2009 vooral de stand van de Groenling veel schade toegebracht, maar is ook wel bij duiven, lijsterachtigen en (na het eten van besmette vogels) ook bij roofvogels vastgesteld. Bij tamme duiven is het al langer een bekende ziekte. De huidige groep zangvogels hoort niet bij de traditionele slachtoffers. Bij de door 'het geel' meest besmette vogels werden door het DWHC ontstekingen gevonden. Door ernstige ontstekingen gaat het dier dood door een bloeding in het maagdarmsstelsel. De oorzaak van de grote sterfte onder de Pimpelmezen in Duitsland is door NABU vastgesteld: het betreft een bacteriële aandoening, *Suttonella ornithocola*, die longontsteking veroorzaakt bij de besmette vogel. De aandoening is niet overdraagbaar op mensen. Wel bestaat de angst dat ook andere mezensoorten gevoelig zullen blijken voor deze ziekte. In Duitsland werden tot 21 april in twaalf dagen tijd bijna 14 duizend meldingen ontvangen, waarbij het ging om 26 duizend vogels. Het ging daarbij voornamelijk om Pimpelmezen.

Stop voeren van vogels!

Drink- en voederplaatsen blijken de voornaamste bron van besmetting!
Ofschoon de Duitse natuurbeschermers vermoeden dat het om een nieuwe ziekte gaat (zij stellen dat voor een uitbraak van *Tricho-*

monosis gallinae hogere temperaturen vereist zijn), lijken de vergelijkbare verschijnselen in Engeland, België en Nederland te wijzen op een hevige, vernieuwde uitbraak van 'het geel'. Mogelijk een nieuwe variant van deze, door een parasiet veroorzaakte ziekte. Melding van gesignaleerde gevallen kan via de website van het DWHC. Het klemmende advies is om in ieder geval tot de late herfst geen voer meer aan te bieden en drinkschalen wekelijks te ontsmetten.

Bronnen: BirdGuides, 12 en 23 april 2020 (inclusief reacties van lezers); NABU en DWHC en Sovon.

CdV

Vogels, vogelaars en corona

De coronacrisis die dit voorjaar is ontstaan, heeft een enorme invloed op onze samenleving. Er zijn ongekende, draconische maatregelen getroffen om de verspreiding van het virus in te dammen en het aantal slachtoffers te beperken. Bij het verschijnen van dit artikel zullen de maatregelen al wat versoepeld zijn, maar tijdens de voorbereiding van dit stuk waren vrijwel alle beperkende maatregelen nog actueel.

Voor een niet onbelangrijk deel heeft deze crisis ook zijn invloed op de natuur. Mensen die hun normale werkweek zien veranderen in minder of helemaal geen werk, of in thuiswerk, hebben de neiging om wat vaker de natuur in te gaan. Dat geeft meer drukte door de week dan gewoonlijk en in het weekend nog een schepje daar bovenop. De oproep om thuis te blijven wordt afgezwakt door de toestemming voor een 'rondje in de buurt'. Voor hondenbezitters en gezinnen ligt dan een extra wandeling door bos, duinen of over de heide voor de hand. Wielrenners en 'bikers', trimmers en ruiters zien hun kans schoon om wat extra 'groene' kilometers te maken en geef ze eens ongelijk!

De reactie van natuurbeschermers en natuurorganisaties is tweeledig. Excursies worden afgelast, evenals buitenlandreizen en georganiseerde natuurweekends. Sovon roept zijn vrijwilligers op om hun telwerk individueel uit te voeren, terwijl door hen de periodieke Waddentellingen worden afgeblazen. Andere organisaties laten activiteiten toe, maar wel met de nodige restricties.

Natuurmonumenten hangt bij de ingang van zijn natuurgebieden proclamaties op met de tekst: NOODOPROEP.

Onze natuurgebieden worden overspoeld met duizenden bezoekers. Dit is niet meer verant-

woord. Is de parkeerplaats vol, of is het druk in het gebied? Keer om en ga naar huis. Houd altijd 1,5 meter afstand en volg de richtlijnen van het RIVM.

Staatsbosbeheer heeft een aantal drukke fietspaden aangepast door er éénrichtingsverkeer in te voeren. Bovendien hebben zij vogelkijkhutten gesloten. Beide om de kans op ongewenst fysiek contact te verminderen.

Natuurmonumenten

Op de website van Trektelpost Lopik verschijnt de volgende mededeling:

‘Naar aanleiding van de landelijke maatregelen rondom de coronacrisis voelen wij ons genoodzaakt om vogelaars ‘van elders’ te vragen dit voorjaar (in elk geval tot nader order) niet meer naar De Horde te komen om mee te tellen. We proberen, zo lang dit is toegestaan, met maximaal twee ‘vaste tellers’ de telpost te bemannen en spreken onderling af wie er gaat. Als je wil komen tellen neem dan eerst even contact op met Arjan zodat we niet met meer dan twee tellers zijn. Geen leuke maatregel, maar nu even noodzakelijk voor uw en onze veiligheid. Ondanks alle restricties en zorgen wensen we iedereen een mooi voorjaar!’

Andere telposten melden dat er wordt gekozen voor een onderlinge afstand van meer dan de anderhalve meter. Inventarisatieteam worden door vogelwerkgroepen eveneens afgeslankt naar tweetallen met de oproep: houd ook dan onderling goed afstand! Meer dan één organisatie laat alle vrijwilligersactiviteiten stopzetten. Zoals het Goois Natuurreservaat, dat laat weten geen verantwoordelijkheid te kunnen nemen voor vrijwilligerswerk onder de huidige omstandigheden. De website vermeldt het vervallen van het geplande lentefeest. Verder lees ik daar:

‘Vanwege de ontwikkelingen rondom het coronavirus en de instructies van de overheid zijn de geplande activiteiten tot 1 juni afgelast. In het Goois Natuurreservaat is het drukker dan ooit. Activiteiten zijn afgelast, restaurants, scholen en veel winkels zijn gesloten door de uitbraak van

het coronavirus. Gelukkig kunnen we nog genieten van de natuur. Houdt u alstublieft wel de gewenste 1,5 m afstand van elkaar en vermijd overvolle natuurgebieden. Helpt u de natuur open te houden? U kunt ons allemaal helpen door u aan de regels te houden, ook in de natuurgebieden. Het kantoor van het Goois Natuurreservaat is dicht. Onze kantoormedewerkers werken momenteel zoveel mogelijk vanuit huis.’

Zijn er ook voordelen?

De tijd zal het leren of er ook voordelen zijn aan deze crisis, maar nu al is merkbaar dat minder gemotoriseerd (vlieg)verkeer een duidelijk effect heeft op de luchtkwaliteit. Gebieden die wat verder van de bebouwing liggen en geen uitnodigende parkeervoorziening hebben, krijgen meer rust. Al helemaal nu de eventuele aangrenzende eet- en drinkgelegenheden gesloten blijven. Wat in ieder geval duidelijk is, is dat de lente gewoon zijn gang gaat. Er wordt gezongen, genesteld, gebroed. Voor alle vogelenthousiasten geldt: wees zuinig op jezelf en op elkaar. Geniet verstandig. De natuurorganisaties wensen we wijsheid en sterkte!

CdV

Natuurmonumenten ontmoedigt geheel tegen haar beleid in het bezoeken van populaire terreinen. Op toegangshekken worden plakaten aangebracht om bezoekers te informeren.